

Андріянова О. Я.,*кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук**Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
<https://orcid.org/0000-0002-4111-5934>***Шелюх О. М.,***кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук**Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
<https://orcid.org/0000-0001-7519-9526>*

МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ СИЛ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Анотація. У статті досліджено мовні засоби репрезентації Сил безпілотних систем Збройних сил України в сучасній українській військовій термінології. Актуальність дослідження зумовлена інтенсивним розвитком безпілотних технологій, формуванням Сил безпілотних систем як окремого роду сил ЗСУ та стрімким оновленням військової лексики. Розвиток цієї сфери супроводжується появою значної кількості нових термінів, професійних найменувань, аббревіатур, запозичень і власних назв підрозділів, що потребують системного лінгвістичного аналізу та впорядкування.

Метою статті є комплексне дослідження мовних засобів репрезентації Сил безпілотних систем, визначення основних способів творення й функціонування відповідних термінологічних одиниць, а також з'ясування їхніх структурно-семантичних особливостей. У роботі використано описовий, структурно-семантичний, словотвірний, компонентний і контекстуальний методи аналізу.

Установлено, що терміносистема Сил безпілотних систем є динамічною, відкритою та активно поповнюється новими номінативними одиницями. Визначено основні способи творення термінів, серед яких переважають термінологічні словосполучення, аббревіація, словоскладання, основокладання, запозичення з англійської мови, семантична деривація, метафоризація та метонімізація. Особливу увагу приділено функціонуванню міжнародних аббревіатур, адаптації англійських військових термінів відповідно до норм української мови, а також аналізу ергонімів і власних назв військових підрозділів як важливого складника сучасного військового дискурсу. Показано, що мовні засоби репрезентації Сил безпілотних систем відображають сучасні тенденції розвитку української військової термінології, зумовлені цифровізацією війська, інтеграцією стандартів НАТО та практикою бойового застосування безпілотних систем.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі мовних засобів репрезентації Сил безпілотних систем як нової підсистеми української військової терміносистеми, визначенні закономірностей її формування та окресленні перспектив подальшого розвитку. Практичне значення результатів полягає в можливості їх використання у термінознавстві, лексикографії, підготовці

навчально-методичних матеріалів і стандартизації сучасної української військової термінології.

Ключові слова: українська військова терміносистема, Сили безпілотних систем, військова термінологія, термін, мовні засоби, термінотворення, аббревіація й акронімія, англіцизми, ергоніми, військовий дискурс.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її значення. Російсько-українська війна стала визначальним чинником інтенсивного перетворення Збройних сил України (далі – ЗСУ), який супроводжується глибокою модернізацією та структурною реорганізацією. Особливо помітні ці процеси у сфері використання безпілотних літальних апаратів (далі – БпЛА), які суттєво змінили характер сучасних бойових операцій і тактики ведення війни.

Якщо на початку ХХ століття безпілотні технології у військових структурах мали епізодичний характер і майже не використовувалися як повноцінний бойовий інструмент, то у 2024 році у складі ЗСУ сформовано окремий рід військ – Сили безпілотних систем (далі – СБС). Його створення зумовлене необхідністю системного та ефективного застосування повітряних, наземних і морських безпілотних та роботизованих комплексів.

У цей період відбувається активне розширення типології безпілотних систем (далі – БпС), серед яких виокремлюються FPV-дрони, модифікації безпілотних апаратів, ройові технології, а також автономні адаптивні платформи нового покоління. Зазначені інновації безпосередньо вплинули на мовну систему, оскільки мова виконує функцію не лише засобу комунікації, а й інструмента фіксації, збереження та передавання професійної інформації. Унаслідок цього відбувається інтенсивне формування нових військових термінів, що потребують комплексного наукового опису, упорядкування та систематизації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Військові терміни неодноразово були предметом лінгвістичного аналізу в різні часи і в різних мовах. Дві світові війни та численні локальні воєнні конфлікти у ХХ сторіччі активізували процес військового термінотворення.

Українські мовознавці, зокрема Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Б. З. Якимович, Л. Мурашко (Л. Туровська), Я. Рибалка, Я. Яремко, Н. Яценко, І. Литовченко в низці досліджень порушували питання творення і функціонування військової лексики (далі – ВЛ).

Серед широкого корпусу наукових праць, присвячених проблемам мови війни, особливий інтерес у нас викликають дослідження часів повномасштабного вторгнення, які здійснили мовознавці: І. В. Царьова, С. В. Боженець, Д. В. Польовик, О. Л. Кирилюк, Н. О. Поліщук, Т. Лелека, Ю. П. Маслова, Н. Мостусяк, М. Навальна, В. Г. Ніконова, Л. Ф. Компанцева. Уваги заслуговує дослідження «Термінологічні аспекти розвитку безпілотних систем військового призначення: український та закордонний досвід» [1, с. 47–65], де автори здійснюють спробу уніфікації термінології безпілотних систем на основі закордонного та українського досвіду.

Мета дослідження – комплексно проаналізувати терміни СБС у сучасній ВТ, з'ясувати джерела й способи їх формування, а також охарактеризувати експресивно марковані власні назви підрозділів як складник військового ономастикону.

Завдання дослідження:

1. Окреслити поняття ВТ та визначити її місце в сучасній українській терміносистемі.
2. Охарактеризувати специфіку формування та функціонування термінів СБС у структурі вітчизняної ВТ.
3. Визначити основні джерела формування термінів СБС.
4. Проаналізувати продуктивні способи творення термінів СБС.
5. Дослідити роль аббревіації та акронімії у формуванні термінології СБС.
6. Описати експресивно марковані власні назви підрозділів СБС як складник військового ономастикону.
7. Визначити семантичні та функціональні особливості ергонімів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих наукових результатів дослідження. Стрімкий розвиток технологій безпілотного застосування зумовив активне поповнення ВЛ новими номінативними одиницями. Такі мовні елементи повинні забезпечувати максимально точну передачу змісту спеціальних понять, оскільки неточності у їх використанні можуть спричиняти семантичні розбіжності в нормативних документах, бойових інструкціях та службових матеріалах, а також ускладнювати професійну комунікацію й процес ухвалення рішень у бойових умовах.

У зв'язку з цим виникає необхідність системного лінгвістичного аналізу мовних засобів, що вербалізують сферу безпілотних систем як важливий сегмент сучасного військового дискурсу. Отже, дослідження цієї лексики є актуальним напрямом сучасного мовознавства та має значну наукову цінність.

Основним поняттям у сучасному термінознавстві є поняття «термін», яке вже тривалий час перебуває у фокусі уваги мовознавців. У лінгвістиці зафіксовано понад 3000 його дефініцій, які з різних наукових позицій відображають сутність цього явища. Ще на етапі впорядкування термінології окремих галузей знань сам факт багатозначності ключового поняття та необхідність його уточнення привернули увагу фахівців.

У вітчизняному термінознавстві дослідники наголошують на тісному зв'язку терміна з поняттям певної сфери знань або практичної діяльності. І. К. Білодід визначає термін «як спеці-

альне слово або словосполучення, яке вживається для точного вираження поняття з певної галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва тощо» [2, с. 395].

Подібну позицію висловлює М. А. Жовтобрюх, трактуючи термін як слово або словосполучення, яке служить точним найменуванням спеціального поняття з якоїсь галузі науки, техніки, виробництва, суспільно-політичного життя, культури, мистецтва тощо [3, с. 70].

Е. Ф. Скороходько визначає термін як «слово або усталене словосполучення, що виражає спеціальне поняття науки, техніки чи іншої галузі діяльності людини та має визначення, яке розкриває саме ті ознаки поняття, що відповідають даній галузі» [4, с. 7]. У різних науках це поняття інтерпретується відповідно до специфіки наукових підходів і дослідницьких традицій. З огляду на тему дослідження, доцільно звернутися до визначення ВТ.

Н. Яценко зазначає, що ВЛ – це сукупність моногалузевих і полігалузевих спеціальних найменувань, які відображають поняття та реалії військової сфери й формують відповідну фахову підсистему [5, с. 17]. За спостереженням В. Балабіна: ВЛ становить окремий різновид спеціальної лексики, оскільки через свою комунікативно-функціональну специфіку функціонує на перетині офіційно-ділового та науково-технічного стилів мови [6, с. 254].

Наголосимо на виправданості окреслених підходів до витлумачення ВЛ, визначення меж цього поняття, що репрезентує прогрес розвитку мовознавчої і фахової царин. Уважаємо визначені підходи обґрунтованими та чітко окресленими. Наша позиція не суперечить поглядам більшості дослідників військової субмови.

На нашу думку, військовий термін – це стійка одиниця номінації, закріплена за відповідним поняттям певної галузі військової справи й обмежена спеціальною сферою вживання і значення, регламентована його дефініцією.

Терміни, що належать до певної галузі знань, перебувають у системному взаємозв'язку. Тому їх слід розглядати не ізольовано, а як елементи цілісної терміносистеми, в межах якої вони набувають відповідних властивостей. З'ясувати особливості терміна можливо лише за допомогою аналізу термінології, до якої він належить.

Як стверджує О. В. Медведь, термінологія – це багатоаспектне й багатозначне поняття, яке може позначати: науку про терміни; весь термінофонд; окрему терміногрупу [7, с. 5].

Т. І. Панько наголошує, що «Термінологія – це не система термінів, а сукупність термінів, що входять у певну термінологічну систему» [8, с. 148].

У «Словнику лінгвістичних термінів» Є. В. Кротевича та Н. С. Родзевич термінологію визначено як «сукупність термінів, що вживаються в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва, а також сукупність усіх термінів, наявних у тій чи іншій мові». Тому можна говорити про термінологію певної науки або окремої дисципліни, а також про термінологію мови загалом на певному етапі її розвитку» [9, с. 196].

Таким чином, вивчення наукових джерел дало змогу переконатися, що сьогодні ВТ інтенсивно досліджують. У зв'язку з російсько-українською війною ця проблематика набула особливої актуальності.

Формування СБС ЗСУ – першого у світі окремого роду сил, який системно використовує безпілотні літальні апарати,

наземні роботизовані комплекси, а також морські дрони для виконання широкого спектру завдань спричинило інтенсивне розширення ВТ.

СБС поєднують передові технології з новітніми підходами до ведення війни. Це перший у світі рід сил, створений для розвідки, коригування вогню та завдання ударів задля досягнення технологічної переваги на полі бою.

Українська армія потребує розширення парку БпЛА як важливого елемента матеріально-технічного забезпечення. Це є визначальним компонентом матеріально-технічного забезпечення ЗСУ. Застосовуючи сучасний багаторівневий підхід, СБС здатні ефективно діяти як на стратегічних глибинах, знищуючи ворога за сотні кілометрів від лінії бойового зіткнення, так і ефективно виконувати бойові завдання на полі бою.

У межах ВЛ виникла нова виокремлена підсистема, пов'язана з безпілотними платформами, їх застосуванням, забезпеченням та управлінням, яка перетинається з:

- авіаційною термінологією;
- радіоелектронною боротьбою;
- зв'язком;
- розвідкою;
- артилерією;
- ІТ- та інженерною термінологією.

Сьогодні в мові існують різноманітні погляди на проблему класифікації ВЛ. Терміни СБС охоплюють одночасно організаційно-штатну лексику; лексику, яка стосується бойового застосування, озброєння і військової техніки, забезпечення військ, управління і зв'язку. Тому розглядаємо ТСБС як комплексну підсистему, а не вузьку тематичну групу.

У ТСБС виділяємо такі групи за функціонуванням:

- номінація техніки: *БпЛА, FPV-дрон, ударний дрон, баражуючий босприпас*;
- процеси та дії: *пілотування, наведення, скидання, дорозвідка, коригування вогню*;
- інфраструктура та забезпечення: *наземна станція керування, канал зв'язку, бойове навантаження, антидроновий захист*.

Терміни не існують ізольовано, вони об'єднуються в систему, яка відображає систему знань у цій галузі [10, с. 142].

Зазвичай термінознавці виокремлюють у будь-якій фаховій лексиці три пласти:

- 1) загальнонаукові терміни;
- 2) міжгалузеві терміни;
- 3) вузькоспеціальні терміни.

У кожному термінополі є ядро та периферія. Ядро – це основні, вузькоспеціальні терміни, які найчастіше вживаються. Саме вони несуть основне інформаційне навантаження, на їх основі й утворюється термінологічна система.

Периферія складається з одиниць, які віддалені за значенням від ядра. Ядро формується навколо інваріантної лексеми – архісеми, яка має низку найхарактерніших семантичних ознак для вираження інтегрального значення всього поля. Терміни на периферії конкретизують і деталізують основне значення поля [11, с. 76].

У структурі термінології СБС виокремлюємо:

Ядро (вузькоспеціальні терміни), як-от: *БпЛА, FPV-дрон, баражуючий босприпас, наземна станція керування, канал телеметрії*.

Рис. 1. Структура терміносистеми: ядро та периферія

Близька периферія (спільна з іншими родами військ), наприклад: *розвідка, коригування вогню, радіоелектронна боротьба, маскування, наведення*.

Далека периферія (міждисциплінарна), скажімо: *навігація, програмне забезпечення, телеметрія, алгоритми керування*.

Це демонструє інтеграцію підсистеми в загальну військову терміносистему. Крім того, ТСБС активно взаємодіють з іншими терміносистемами, як-от:

Терміносистема	Приклад
Артилерійська	коригування вогню, цілевказання
РЕБ	глушіння, придушення сигналу
ІТ-термінологія	протокол, канал передачі даних

Термінологія СБС знаходиться на перетині кількох військових терміносистем, має динамічний характер і певні особливості. Лексика СБС швидко оновлюється; активно запозичується з англійської; швидко переходить у публічний і медійний дискурс; частково детермінологізується.

Отож, термінолексика СБС посідає у ВТ місце високотехнологічної підсистеми, яка: охоплює повний цикл бойового застосування, має розгалужені міжгалузеві зв'язки, характеризується швидким розвитком і поповненням, впливає на оновлення всієї ВТ.

Зміни ведення бойових дій у сучасній російсько-українській війні спричинили інтенсивний розвиток термінології СБС. Це зумовило різноманітність джерел поповнення термінології СБС.

У сучасному термінознавстві традиційно виокремлюють кілька способів термінотворення, які повною мірою реалізуються й у ВТ.

Відповідно до тверджень І. Білодіда [12, с. 75], кожен новий термін, запроваджений у ту чи іншу галузеву терміносистему, має бути вдалим: він повинен гармонійно вписатися в цю терміносистему, бути евфонічним, здатним утворювати деривати тощо. І це особливо важливо для військової підмови, яка передбачає передусім однозначне взаєморозуміння між мовцями, адже непорозуміння може навіть вплинути на хід воєнних дій.

Зазвичай творення нових термінів відбувається такими способами:

1. Надання наявним словам нових значень (семантична деривація).

2. Побудова термінів за допомогою дериваційних афіксів.

3. Складання основ терміноелементів.

4. Утворення термінологічних словосполучень.

5. Утворення аббревіатур [13, с. 54].

Одним із джерел формування термінів СБС є внутрішні ресурси мови. Йдеться про використання питомої лексики та продуктивних словотвірних моделей.

У результаті аналізу встановлені найбільш продуктивні моделі:

- суфіксальне творення: *розвідник*, *наведення*, *керування*;
- префіксально-суфіксальне творення: *безпілотник*, *спостереження*;

- семантична деривація (термінологізація загальноживаних слів): *пташка*, *око*, *крило*.

Продуктивною є метафоризація, коли загальноживана лексика набуває вузькоспеціального значення, як-от: *рій дронів*, *полювання*, *ціль*, *пастка*. Нові терміни творяться шляхом зміни значень звичайних слів загальнолітературної мови та термінів, запозичених з інших галузей науки й техніки:

Номінація за подібністю зовнішніх ознак (метафора форми): *крило дрона* – за подібністю до крила птаха; *ніжки дрона* – опори для посадки (асоціація з опорою); *очі дрона* – камери спостереження (асоціація зі спостереженням); *пташка* – розвідувальний БПЛА (асоціація з польотом).

У зв'язку з війною в Україні сфера СБС розвивається досить інтенсивно. Нові поняття для позначення БПЛА з'являються швидше, ніж встигає сформуватися нормативна термінологія. Оскільки терміни СБС зазвичай – об'єкти, які ми сприймаємо візуально (*корпус*, *пропелери*, *опори*, *підвіс*, *антени*), то, безсумнівно, описуючи нові військові об'єкти, використовуємо знайомі образи: *крило*, *хвіст*, *ніс*, *ніжки*, *очі*, *тарілка*. Метафора дає можливість швидко, коротко й однозначно створити зрозумілу номінацію, яка легше запам'ятовується; швидше вимовляється й сприймається без складних технічних описів. Скажімо, значно простіше сказати «пошкоджене крило», ніж «лівий несучий елемент конструкції».

Отже, функційна метафора є одним із ключових механізмів формування сучасної термінології СБС, оскільки забезпечує швидке й зрозуміле позначення бойових ролей безпілотних платформ.

Іменування за схожістю функцій (функційна метафора), тобто перенесення через подібність призначення: (*мисливець* – дрон-перехоплювач; *камікадзе* – баражуючий боеприпас; *розвідник* – БПЛА для спостереження; *кур'єр* – дрон для доставки вантажів; *бомбардувальник* – дрон зі скиданням боеприпасів).

Метафорична номінація за схожістю функцій у термінології виконує низку завдань: номінативне спрощення – складні технічні характеристики замінюються зрозумілою функціональною назвою; комунікативна ефективність – назва одразу передає роль об'єкта в бойових діях; когнітивна наочність – нові технології описуються через знайомі поняття військової діяльності і насамкінець, оперативність професійного мовлення – короткі метафоричні назви пришвидшують комунікацію в умовах бойових дій.

Називання за суміжністю понять (метонімія), де назва переноситься за принципом пов'язаності процесів чи об'єктів: *пульт* – керувати з пульта (назва всієї системи керування); *efir*

– радіоканал зв'язку; *ретранслятор* – підняти ретранслятор (забезпечити зв'язок); *борт* – втрачено борт (сам дрон).

Цей спосіб виявився продуктивним, адже використовується для економії мовлення та швидкості комунікації, а для професійного військового мовлення, особливо під час воєнних дій, це надважливо.

Отже, найбільш поширеним способом є номінація за схожістю ознак або за схожістю функцій, яка забезпечує зрозумілість термінів, їхню швидку адаптацію у військовому середовищі, відповідність вимогам творення українізації термінології.

Джерелом поповнення термінології СБС є запозичення, найперше з англійської мови, оскільки сучасні безпілотні технології формуються здебільшого в англомовному просторі. О. В. Гаврилова зазначає, що «коли йдеться про термінологію, особливо технічну, то вона постійно балансує на межі різних мов» [14, с. 25]. Наслідком таких процесів є запозичення, які, потрапляючи в певну мову, зазнають менших чи більших змін. Найпростішим видом взаємодії мов є лексичні запозичення. Цей процес полягає в тому, що одна мова переймає з іншої готові матеріальні одиниці – слова, морфеми (з тими чи іншими змінами, зумовленими специфікою мови, що запозичує) та їх семантику (повністю або частково відповідно до умов запозичення). Відбувається копіювання іншомовного слова. Однак поряд з прямими запозиченнями широко поширені запозичення, приховані або перекладні, так звані «кальки». Окрім того, запозичення є визначальним інструментом модернізації мови, оскільки забезпечує інтеграцію з міжнародними структурами, що зумовлено необхідністю переходу на стандарти НАТО. Процес включає як пряме запозичення нових термінів, так і адаптацію іншомовних аббревіатур.

Прямі запозичення (транскрипція/транслітерація): *дрон* (*drone*), *коптер* (*copter*), *нейлоад* (*payload*), *гімбал* (*gimbal*), *старлінк* (*Starlink*). Такі терміни швидко входять у професійний жаргон і часто передують появі нормативних українських відповідників.

За нашими спостереженнями, продуктивними є гібридні утворення (поєднання англійської основи з українськими словотвірними елементами):

- суфіксальне творення: основа (англ.) + суфікси (укр.): *дрон+ник* (*оператор дрона*); *сканер+н(ий) режим*; *чип+ува+нн(я)*;

- складні слова (гібридні композити): основа (англ.) + іменник (укр.): *дрон-розвідник*, *фірмвар-оновлення*, *дрон-перехоплювач*.

Гібридні композити – слова, утворені поєднанням іншомовної (здебільшого англійської) основи з українським словом, які формують єдину термінологічну одиницю, поширені в термінології СБС, бо дозволяють зберегти міжнародно зрозумілу основу (*drone*, *FPV*, *GPS*), водночас пояснюючи функцію українською мовою.

Позаяк більшість інновацій у сфері безпілотних технологій виникає в англомовному середовищі, одним із найпродуктивніших способів формування термінології СБС є калькування (буквальний або частковий переклад іншомовних термінів українською мовою із збереженням їхньої структури та семантики). Окрім того, калькування дозволяє швидко вводити нові поняття в українську терміносистему, забезпечувати зрозумілість і прозорість значення, узгоджувати національну і міжнародну термінологію.

У ВТ здебільшого виокремлюють три способи калькування: словотворчий, семантичний та фразеологічний. У межах нашого дослідження розглядаємо словотворче калькування.

О. Гаврилова стверджує, що словотворчі кальки виникли як наслідок перекладу іншомовних слів за складовими цих слів морфологічними частинами, у результаті засвоєння словотвірної структури чужих слів [14, с. 25].

Основні типи кальок у термінології СБС:

1. Повні кальки. Структура іншомовного терміна відтворюється повністю: *ground control station* – наземна станція керування; *flight controller* – контролер польоту; *payload* – корисне навантаження / бойове навантаження; *video link* – відеоканал / відеолінк; *command and control* – командування і управління.

2. Часткові кальки. Один компонент перекладається, інший зберігається: *FPV-окуляр* (*first person view goggles*), *GPS-навігація*, *FPV-дрон*, *радіолінк* (*radio link*).

Абревіація – спосіб словотворення шляхом скорочення компонентів словосполучення або складного найменування. У сучасній термінології СБС – це найпродуктивніший спосіб терміноутворення. Специфіка ВТ призводить до творення громіздких утворень, які утруднюють систему мови, тому на їхньому місці виникають абревіатури. На думку Г. С. Онуфрієнко, «абревіація спрощує репрезентацію матеріалу, що представлений багатокомпонентними, іноді п'яти- і семикомпонентними словосполученнями, полегшує сприйняття головного у тексті» [15, с. 279].

Найбільш усталені й часто вживані терміни фіксуються за допомогою стилістичного стиснення фрагментів тексту, тобто застосовується процес економії мовних засобів, з певним збереженням їхнього змісту.

А. М. Нелюба наголошує, що номінативна активність мовців, у тому числі й абревіаційна в галузі термінології, зростає в періоди так званих «політичних зрушень» [16, с. 233]. Російсько-українська війна є тим чинником, який вплинув на активізацію процесу абревіації у ВТ. Абревіація є вагомим ресурсом для творення термінологічних одиниць військової сфери. Її використання сприяє компактності та цільності оформлення військового терміна. Активізація процесу абревіації у підмові військовиків зумовлена передусім воєнним конфліктом [17, с. 17].

СБС – це наймолодший рід сил ЗСУ, тому їхня термінологія зараз особливо активно формується. Крім того, до екстралінгвальних відносимо стратегічне партнерство із НАТО – важливу складову євроінтеграційного курсу. Зазвичай поєднується стандартна ВЛ НАТО та специфічні технічні терміни.

Проведене нами дослідження доводить, що виникнення абревіації з метою економії часу, засобів і зусиль для вимови, спричинене ще й екстралінгвальними чинниками:

- можливість оперативного передавання важливої інформації в складних умовах ведення бойових дій (використовуючи технічні засоби);
- прагненням надати інформації статус таємності;
- дотриманням принципів безпеки й криптографії.
- частотністю повторення понять.

Саме екстралінгвальні чинники є домінантними в процесі творення військових абревіатур. Сфера СБС характеризується високою концентрацією скорочень, що зумовлено прагненням до лаконізму професійної комунікації.

Для цієї галузі характерні висока швидкість появи нових понять, міжнародна комунікація та домінування англomовного джерела, що зумовлює інтенсивне використання скорочених форм. З-поміж великої кількості типів абревіатур, поданих у різних класифікаціях: складноскорочені слова, літерні абревіатури, звукові абревіатури. Для термінології СБС властиве співіснування українських і англійських форм.

За спостереженнями І. Литовченко «...найбільш представлені у військовій сфері абревіації ініціального типу, які репрезентують складноскорочені слова, що утворюються від початкових звуків або літер» [18, с. 58].

Ініціальні буквені абревіатури (складаються з початкових літер слів, читаються по літерах): *БнЛА* – безпілотний літальний апарат; *СБС* – Сили безпілотних систем; *РЕБ* – радіоелектронна боротьба; *РЕР* – радіоелектронна розвідка; *ППО* – протиповітряна оборона. Англomовні (вживаються без перекладу): *UAV* – Unmanned Aerial Vehicle; *UAS* – Unmanned Aircraft System; *GCS* – Ground Control Station; *LOS* – Line of Sight; *BVLOS* – Beyond Visual Line of Sight. Змішані (гібридні) скорочення – це поєднання українських і англійських компонентів: *FPV* – дрон; *GPS* – навігація; *ESC* – контролер; *ISR* – операції. Абревіатури представлені насамперед трикомпонентними ініціальними абревіатурами й утворені за моделлю: «прикметник + прикметник + іменник», як-от: *безпілотний наземний комплекс*.

Крім абревіатур, виділяємо акронімію – різновид абревіації, за якого скорочення вимовляється як цілісне слово (фонетично інтегроване): *NATO* – *HATO*, *SIGINT* – *signals intelligence*, *ELINT* – *electronic intelligence*.

Отже, ТСБС формують нову високотехнологічну підсистему, що виникла під впливом трансформації сучасної війни та розвитку безпілотних технологій. Вони мають міжгалузевий характер і охоплюють номінації техніки, процесів бойового застосування та забезпечення, що свідчить про їхню інтегрованість у загальну систему ВТ.

Формування відбувається завдяки поєднанню внутрішніх ресурсів мови та запозичень з англійської мови, зумовлених міжнародним характером безпілотних технологій і стандартами НАТО. Важливу роль відіграє абревіація, яка забезпечує економію мовлення, оперативність і безпеку професійної комунікації. Зрештою, термінологія СБС є динамічною й відкритою підсистемою, що активно розвивається та оновлює сучасну військову терміносистему України.

Поряд із офіційними терміноодиницями (*бригада безпілотних систем*, *полк безпілотних систем*) функціонують експресивно марковані власні назви підрозділів, які знаходяться на периферії. Це ергоніми, які поєднують номінативну, символічну й іміджеву функції: *Рейд*, *Сварог*, *Степові хижаки*, *Птахи Мадяра* і свідчать про інтенсивні процеси онімізації, метафоризації та міфологізації військового дискурсу.

М. Торчинський відносить до ергонімів такі одиниці: найменування політичних партій та блоків (партіоніми), власні назви громадських спілок і товариств (консорціоніми), власні назви міждержавних об'єднань (лігоніми), назви керівних державних установ (міністеріоніми), назви підрозділів військового призначення (армоніми) [19, с. 172–278].

За визначенням М. С. Дорофєєвої [20, с. 84], ергоніми – це різновид онімів, що позначає власні назви різноманітних організацій, установ або інших професійних чи соціальних груп. Ергоніми в термінології СБС, на нашу думку, – це штучні

власні назви об'єднань людей, створених із певною метою. Такі слова чи словосполучення набувають статусу офіційного найменування військової одиниці. Через подібні номени актуалізуються семи мобільності, сили, технологічної переваги та національної ідентичності. Часто вони мають образний характер і характеризуються метафоризацією, наприклад:

Яструби (411 ОБрБпЛА) – назва, сформована за аналогією з птахом, який вирізняється швидкістю, точністю та здатністю блискавично атакувати збич із повітря. Ергонім формує цілісний семантичний меседж: противник не може сховатися ні вдень, ні вночі, оскільки «Яструби» здатні виявляти й вражати будь-яку ціль.

Степові хижаци (59 ОБрБпС) – асоціюються із силою, швидкістю, потугою та домінуванням у просторі.

Птахи Мадяра – образ польоту, огляду та мобільності, що безпосередньо пов'язаний з функціонуванням БпЛА. Крім того, цій назві підрозділу властива антропонімізація – використання псевдоніма командира (Мадяр) як маркера бренду підрозділу. У цьому випадку мілітарний брендинг або іміджева номінація виконує ідентифікаційно-комунікативну функцію: такі назви легше запам'ятовуються, позитивно сприймаються в медіапросторі та мотивують особовий склад.

Лексеми «*степові хижаци*», «*птахи*», «*яструби*» корелюють зі специфікою застосування безпілотних систем. Експресивно маркованим власним назвам підрозділів характерна міфологізація.

Серед ергонімів виокремлюємо назви, пов'язані зі слов'янською міфологією: *Сварог*, *Рарог*. Апеляція до таких образів сприяє героїзації особового складу. *Сварог* / *Svarog* (424 окрема бригада БпС) – назва підрозділу пов'язується з образом творця, вогню та сили. *Рарог* (427 окрема бригада БпС) – назва відсилає до міфічного сокола давніх слов'ян, який виникає з вогненного вихору та уособлює вогонь, бурю і руйнівну силу.

NEMESIS – приклад міфоніма іншомовного походження. «*NEMESIS*» (412 окрема бригада БпС) – це елітний підрозділ у складі СБС ЗСУ, що спеціалізується на використанні важких дронів-бомбардувальників. Підрозділ сформовано на базі полку; він відомий високим рівнем технологічності (часто його називають ІТ-військами) та ефективним ураженням ворожої техніки, зокрема «шахедів». Назва походить від імені грецької богині помсти Немезиди й символізує невідворотність кари для противника. Підрозділ виконує завдання з виявлення та знищення техніки. Дрони, що використовуються, здатні діяти у будь-який час доби та за будь-яких погодних умов, а за своєю ефективністю отримали неформальну назву «Баба Яга».

Такі номени засвідчують продуктивність процесів онімізації, коли загальні або культурно марковані лексеми переходять у розряд власних назв військових формувань. Система найменувань підрозділів СБС відображає тенденцію до поєднання термінологічної точності з експресивністю, меморативністю та високим мобілізаційним потенціалом.

Таким чином, експресивно марковані власні назви підрозділів СБС становлять периферійний, але значущий сегмент ВТ, що формується у ергонімії. Вони виконують не лише номінативні, а й символічні, іміджеві та мотиваційні функції, поєднуючи термінологічну точність із образністю та культурною маркованістю. Аналіз засвідчив продуктивність процесів онімізації, метафоризації, міфологізації та антропонімізації, що забезпечують формування сильного семантичного й емоцій-

ного меседжу та сприяють мілітарному брендингу підрозділів. Система назв підрозділів СБС демонструє тенденцію до синтезу фахової номінації та експресивної символіки, що підсилює комунікативну ефективність й інформаційні потреби війни.

Висновки та перспективні напрями подальших досліджень у межах опрацьованої проблематики. У роботі проведено всебічний аналіз термінології СБС у сучасній ВТ, що дало підстави для таких узагальнень.

З'ясовано, що російсько-українська війна стала потужним чинником активного формування нової ВЛ. Найпродуктивнішими способами творення виявилися афіксація, семантична деривація, метафоризація та метонімізація. Особливо важливою є метафорична номінація.

Підтверджено вагому роль англomовних запозичень, які відображають глобальний характер розвитку безпілотних технологій і сприяють інтеграції української ВТ до міжнародного фахового середовища.

Виявлено високу продуктивність аббревіації. Скорочені назви відповідають потребам оперативності, економії мовних засобів і стандартизації професійного спілкування.

Проаналізовано експресивно марковані власні назви підрозділів як складник військової онімної системи. Показано, що такі ергоніми виконують номінативні, символічні, іміджеві та мотиваційні функції. Вони сприяють формуванню ідентичності підрозділів і посилюють мобілізаційний потенціал військового дискурсу.

Встановлено, що лексика СБС належить до найбільш динамічних підсистем: вона швидко розвивається, її подальша уніфікація й нормування залишаються перспективними напрямами досліджень.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у дослідженні функціонування цієї термінологіки в нормативних документах, військово-науковому та медійному дискурсі. Результати дослідження можуть бути використані під час укладання словників ВТ, розроблення нормативних документів, навчальних посібників.

Література:

- Семененко О. та ін. Термінологічні аспекти розвитку безпілотних систем військового призначення: український та закордонний досвід // *Military Science*. 2025. № 3(3). С. 47–65.
- Білодід І. К. Вибрані праці: у 3 т. Київ : Наук. думка, 1986. Т. 1. 446 с.
- Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова. Київ : Наук. думка, 1984. 255 с.
- Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті. Київ : Логос, 2006. 99 с.
- Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові : монографія. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2009. 179 с.
- Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2002. 308 с.
- Медведь О. В. Українська граматична терміносистема (історія та сучасний стан) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2001. 17 с.
- Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство : підручник. Львів : Світ, 1994. 216 с.
- Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вид-во АН УРСР, 1957. 235 с.
- Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Вид. дім «КМ Academia», 2000. 216 с.

11. Гешко Н. Лексико-семантичне поле як системно-структурне утворення та методи його дослідження // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2014. № 2(2). С. 73–78.
12. Білодід О., Корнілов М., Нерознак С., Вакуленко М., Вакуленко О. Комп'ютерна програма «Українська латиниця» // Проблеми української науково-технічної термінології: тези доп. IV Міжнар. наук. конф. Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка», 1996. С. 75.
13. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навч. посіб. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. 172 с.
14. Гаврилова О. В. Процеси калькування в сучасній українській мові (на прикладах комп'ютерної лексики) // Science and Education a New Dimension. Philology. 2018. Vol. VI (45), Issue 152. P. 25–29.
15. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навч. посіб. Київ, 2006. 312 с.
16. Нелюба А. Перебіг і наслідки одного скорочування // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2004. Вип. 34 (2). С. 232–238.
17. Андріянова О. Я. Особливості аббревіації як способу словотвору в сучасній українській військовій термінології // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. С. 12–17.
18. Литовченко І. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд): монографія / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
19. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький: Авіст, 2008. 550 с.
20. Дорофєєва М. С. Варіантність термінів перекладознавства: проблеми терміновживання й аналізу перекладацьких рішень // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія». 2024. Вип. 100. С. 83–95.
21. Доктрина «Безпілотні системи», затверджена Головнокомандувачем ЗС України 14.08.2025 (вих. АУ ГШ ЗС України від 14.08.2025 № 10588/С/ДСК).

Andriianova O., Sheliuh O. Linguistic means of representing the unmanned systems forces of the armed forces of Ukraine in the modern Ukrainian military terminological system

Summary. The article examines the linguistic means of representing the Unmanned Systems Forces of the Armed Forces of Ukraine within the modern Ukrainian military terminological system. The relevance of the study is determined by the rapid development of unmanned technologies, the establishment of the Unmanned Systems Forces as a separate branch of the Armed Forces of Ukraine, and the dynamic expansion of contemporary military vocabulary. The development of this domain has been accompanied by the emergence of numerous new terms, professional designations, abbreviations, borrowings, and proper names

of military units, all of which require systematic linguistic analysis and standardization.

The purpose of the article is to conduct a comprehensive study of the linguistic means used to represent the Unmanned Systems Forces in the modern Ukrainian military terminological system, to identify the principal mechanisms of the formation and functioning of the relevant terminological units, and to determine their structural and semantic characteristics. The research employs descriptive, structural-semantic, word-formation, componential, and contextual methods of linguistic analysis.

The study demonstrates that the terminological system of the Unmanned Systems Forces is dynamic, open, and continuously enriched with new nominative units. The principal methods of term formation include terminological word combinations, abbreviation and acronym formation, compounding, stem composition, borrowings from English, semantic derivation, metaphorization, and metonymization. Particular attention is paid to the functioning of international abbreviations, the adaptation of English military terms to the norms of the Ukrainian language, and the analysis of ergonyms and proper names of military units as an important component of contemporary military discourse. It is shown that the linguistic means representing the Unmanned Systems Forces reflect current trends in the development of Ukrainian military terminology, driven by the digitalization of the Armed Forces, the implementation of NATO standards, and the practical combat employment of unmanned systems.

The scientific novelty of the research lies in the comprehensive analysis of the linguistic means representing the Unmanned Systems Forces as a new subsystem of the Ukrainian military terminological system, identifying the regularities governing its formation, and outlining its prospects for further development. The practical significance of the findings consists in their potential application in military terminology studies, lexicography, the preparation of educational and methodological materials, and the standardization of contemporary Ukrainian military terminology.

Key words: Ukrainian military terminological system, Unmanned Systems Forces, military terminology, term, linguistic means, term formation, abbreviation and acronym formation, Anglicisms, ergonyms, military discourse.

Дата першого надходження статті до видання: 06.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.10.2026